

تسلیمت در پی درگذشت
موسوی بجنوردی

مقام رهبری

درگذشت مرحوم آیت الله آقای سیدمحمد بجنوردی را به بازماندگان محترم ایشان تسلیمت عرض می‌کنم و رحمت و مغفرت الهی را برای ایشان مسألت می‌نمایم.

سید ابراهیم رئیسی، رئیس جمهوری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ / انالله و انالیه راجعون / اِذَا مَاتَ الْمُؤْمِنُ الْفَقِیْهُ تُلِّمُ فِی الْاِسْلَامِ ثَلَاثَةٌ لَا یَسْتَدْهٰی سُنُّهُ / رحلت عالم پارسا حضرت آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی (رضوان الله علیه) موجب اندوه و تأثر خاطر شد. این فقیه وارسته و چهره ماندگار فقه و حقوق، پس از سال‌ها مجاهدت و کسب فیض از محضر آیات عظام حضرت امام خمینی (ره)، آیت الله خویی، آیت الله حکیم و پدر بزرگوارشان آیت الله سیدحسن بجنوردی (طاب ثراه)، عمر شریف خود را در مسیر ترویج معارف اسلامی، تالیف آثار متعدد، تربیت شاگردان و انجام فعالیت‌های مختلف قضایی و علمی در حوزه و دانشگاه‌های کشور سپری کرد و خدمات ارزشمندی برجا گذاشت. اینجانب این ضایعه را به حوزه‌های علمیه، علمای اعلام، شاگردان، علاقه‌مندان و نیز داماد بزرگوار و فاضل و خانواده گرامی ایشان، تسلیمت می‌گویم و از درگاه خداوند بزرگ برای آن مرحوم رحمت واسعه و همجواری با اجداد طاهرینش و برای عموم بازماندگان معزز صبر و سلامتی مسئلت دارم.

غلامحسین محسنی اژه‌ای

جناب حجت الاسلام والمسلمین حاج سیدحسن خمینی دامت برکاته / درگذشت حضرت آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی که از همراهان نهضت امام خمینی (ره) و دارای خدمت قضایی، علمی و فرهنگی مختلف بودند را به جنابعالی و خانواده گرامی ایشان تسلیمت عرض نموده و از خداوند متعال برای آن مرحوم علودجات و رحمت و مغفرت الهی را مسئلت می‌نمایم.

انتخابات

شریعتی قهر کرد؛ لیست عوض شد

چند ساعت پس از اینکه شورای ائتلاف نیروهای انقلاب (شانان) به‌عنوان یکی از ائتلاف‌های اصول‌گرای، لیست مشترک خود و جبهه پایداری را با سرلیستی محمدباقر قالیباف منتشر کرد، مالک شریعتی حاشیه‌ای جدید را برای شانان رقم زد. این نماینده فعلی مجلس پس از انتشار لیست، در توئیت خود به حضور یکی دیگر از نماینده‌های مجلس یادهم در لیست شانان اعتراض کرد و نوشت، در اعتراض به حضور سیدمحسن دهنوی، از حضور در فهرست انصراف خواهد داد. یک روز پس از این توئیت، شانان لیست خود را تغییر داد و سیدمحمد نبویان، یکی از اعضای جبهه پایداری را جایگزین دهنوی کرد تا شریعتی به قهر خود پایان داده و در لیست بماند. پس از این جابه‌جایی، محسن دهنوی در صفحه توئیتش به حذف خود از لیست شانان واکنش نشان داد و این موضوع را کار «سهام خواهان بد اخلاق» دانست.

آخرین تلاش‌های رائفی پور

اول اسفند در نمایشگاه مطبوعات، علی‌اکبر رائفی پور که سعید محمد را همراه خود داشت، اعلام کرد که مجوز فعالیت سیاسی با نام «جبهه صبح ایران» را با دبیرکلی خودش دریافت کرده و قصد دارد برای مجلس دوازدهم لیست مجزا دهد. در فاصله کمتر از هروز مانده تا روز برگزاری انتخابات مجلس دوازدهم و تا ساعات پایانی یکشنبه‌شب، هنوز لیست جبهه صبح به‌عنوان چهارمین لیست اصول‌گرایان در تهران منتشر نشده است اما کانال خبری این جریان سیاسی، با انتشار خبرهایی از پیوستن برخی چهره‌ها به این جبهه خبر داده است. مجتبی ذوالنوری (نایب رئیس مجلس یازدهم)، حسین نوش‌آبادی (نماینده مجلس یازدهم) و ابوالفضل ظهروند (سفیر سابق ایران در ایتالیا) شاخص‌ترین چهره‌هایی هستند که تا به امروز حضورشان در لیست کشوری رائفی پور قطعی شده است.

فقیه نسوگرا

بررسی اندیشه و زندگی آیت الله سیدمحمد موسوی بجنوردی

عکس: اکوایران

سمیه متقی

دبیرگروه سیاسی

«به نظر حضرت امام (ره) عنوان مفسد فی الارض به خودی خود، عنوان مجرمانه‌ای که مستحق اعدام باشد، نیست (اسفند ۹۲)»، «ازدواج دوم برای همسر اول مصداق شکنجه است و شبهه شرعی هم دارد (اردیبهشت ۹۳)»، «سود بانکی متناسب با تورم ربا نیست (خرداد ۹۳)»، «آن چه در نهج البلاغه است، به خط امیرالمؤمنین نیست؛ آن‌ها را شریف رضی جمع‌آوری کرده است. براساس شناختی که از مولا وجود دارد، ایشان نمی‌گویند زن‌ها ناقص‌العقل، ناقص‌الدین و ناقص‌الحظ هستند و اصلاً این سبک، سبک مولا نیست (خرداد ۹۶)»، «روحانیت جنبه ارشاد و موعظه برای مردم دارد اما در زندگی خصوصی مردم نباید وارد شوند و وظیفه‌اش این نیست (مهر ۹۶)»، «دروغ مصلحت‌آمیز را قبول ندارم! دروغ، دروغ است (گفت‌وگو با شفقنا)»، «اسلام دین اخلاقی و انسان‌سازی است و جواز برای بهتان که برخی آن را در مسائل سیاسی مطرح می‌کنند، در آن وجود ندارد (گفت‌وگو با سخن ما)»، «اینکه قاضی باید به عدالت حکم کند. در آنها هیچ‌گونه تقیید و تخصیصی وجود ندارد که چنین تکلیفی را به مردان اختصاص بدهیم؛ در این مورد نیز فرقی بین زن و مرد نیست». این جملات برخی از نظرات و سخنان آیت‌الله محمد موسوی بجنوردی است که شنبه پنجم اسفندماه پس از دوره‌ای بیماری درگذشت.

این سخنان از جمله مواردی است که هم در زمان طرح از سوی موسوی بجنوردی بحث برانگیز بود و هم موجب شد که او از صف مراجع با نگاه سنتی جدا شده و در زمره افرادی باشد که فقه پویا و نوگرایانه را نمایندگی می‌کنند. او در مواردی مانند مسئله «سودبانک‌ها و مسئله ربا» به‌عنوان عضو شورای فقهی بانک مرکزی، برداشتی نوگرایانه را مطرح کرد که اگرچه نقد بسیاری به آن شد اما بسیاری در همین بُعد هم رویکرد او را پیشروانه با نگاه مبتنی بر درک عنصر زمان و مکان دانسته‌اند. همانطور که او در رابطه با مسائل اجتماعی، «زنان، حقوق و جایگاه آنها» هم معتقد به همین رویه بوده است. چه آنجا که درباره «جواز قضاوت زنان» سخن گفته و چه آنجا که به «عدم جواز چندهمسری مردان» در جامعه امروز اشاره داشت.

از طرفی او در سخنانش بسیار به اسلام اخلاقی‌گرایانه باورمند بوده است. چنانچه علاوه بر نپذیرفتن «دروغ مصلحت‌آمیز» به‌عنوان یک اصطلاح دینی، در گفت‌وگویی که خبرنگار هم‌میهن سال‌ها قبل درباره «جواز بهتان در اسلام و حدیث مباحته» با او انجام داد؛ او به صراحت گفت که «اسلام دین مبتنی بر فطرت است و رفتار غیراخلاقی و غیرعقلایی مانند «تهمت و بهتان به دشمنان برای حفظ اسلام» را نمی‌پذیرد، پس هر جا که چنین تفاوتی را دیدید؛ معتمد برداشت اشتباهی صورت گرفته است.» و در نهایت چنین رفتاری را که برخی از فعالان سیاسی اقتدارگرا و تندرو نیز به آن برای توجیه رفتارشان در برهه‌های مختلف متمسک شدند، غیراسلامی و غیراخلاقی می‌دانست.

درباره منش سیاسی و روش زندگی او هم نام او معمولاً به‌عنوان شاگرد امام خمینی که در عراق و فرانسه ایشان را مشایعت کرده، برده می‌شود. او که فرزند سیدحسن بجنوردی علوم حوزوی و دینی خود را در ایران و نجف نزد اساتید طراز اول از جمله پدر، آیت‌الله محسن حکیم و امام خمینی آموخت و در این مدت در مسجد جامع نجف (هندی) رسائل و مکاسب و کفایتین را به زبان عربی برای شیعیان کشورهای عرب‌زبان همچون عراق، لبنان، سوریه و مصر تدریس می‌کرد، از جمله شاگردان ممتاز هم افرادی همچون سیدعباس موسوی و شیخ

نگاه
یک

مخالف تندروی و خشونت بود

افراد نزدیک به امام و بیت ایشان بود و از دوستان نزدیک مرحوم حاج مصطفی خمینی به شمار می‌رفت. با توجه به این نزدیکی و همچنین اینکه مکتب دینی و فقهی ایشان مکتب امام خمینی بود، مورد علاقه و اعتماد امام بوده و به همین علت بعد از انقلاب هم همیشه مورد توجه امام بودند.

در مباحث فقه نوگرایانه داشته است، همچنین ایشان در فقه تبحر بالایی داشتند و کسی نمی‌توانست این تبحر را انکار کند. با این تبحر، نظرات نوبی که جامعه به آن نیاز داشت را از درون فقه و با پشتوانه فقه بیرون می‌کشیدند و به جامعه ارائه می‌کردند که

محمدعلی ابطی

عضو مجمع روحانیون مبارز

آیت‌الله موسوی بجنوردی، چند ویژگی داشت که ایشان را از هم‌رتبه‌ها و هم‌طرزهای خودش متفاوت می‌کرد.

در خانواده‌ای هوشمند رشد کردند. دوران طلبگی را در عراق سپری کرده و به‌عنوان یکی از تحصیل‌کردگان حوزه نجف، از

شاید این نظریات نوگرایانه در ابتدا سنگین بود اما تنها چهره قدرتمند فقهی مثل ایشان توانایی این را داشتند که این مسائل را مطرح کنند. نواندیشی ایشان دو خصوصیت داشت، یکی اینکه منطبق بر واقعیات جامعه بود و مشکلات جامعه در حکومت اسلامی را درک می‌کرد و دوم اینکه مشکلات را می‌شناخت و طبیعتاً به علت شناختی که داشتند، بهتر می‌توانستند نسبت به حل مشکلات اقدام کنند.

ایشان را می‌توان عرفی دانست. عرفی بودن به این معناست که ایشان درون جامعه را می‌فهمید و درک می‌کرد. در محافل خصوصی که با ایشان داشتیم، این موضوع را کاملاً می‌فهمیدیم که ایشان جدای از فهم عمومی جامعه نیستند و در درون فهم عمومی جامعه فکر می‌کنند.

در سال‌های دهه ۶۰ که فضای تلخی را با توجه به جنگ، ترورهای منافقین و اعداها در جامعه شاهد بودیم، ایشان به‌عنوان عضو شورای عالی قضایی و یکی از افراد مورد اعتماد امام